

ЧЕКАНОВСЬКИЙ
Віталій Петрович
Chekan_Vitalik@ukr.net

УДК 336.14.01

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

THE IMPACT OF FINANCIAL GLOBALIZATION ON THE DEVELOPMENT OF THE BUDGET SYSTEM OF UKRAINE

аспірант кафедри фінансів,
КНУ ім. Т. Шевченка

У статті визначено вплив фінансової глобалізації на бюджетну систему. Проаналізовано наслідки глобалізаційних процесів на бюджетну систему системи України. Запропоновано напрямки вдосконалення ефективності бюджетної системи, що буде запорукою макроекономічної стійкості держави.

В статье определено влияние финансовой глобализации на бюджетную систему. Проанализированы последствия глобализационных процессов на бюджетную систему системы Украины. Предложены направления совершенствования эффективности бюджетной системы, которая будет залогом макроекономической устойчивости государства.

The article outlines the influence of financial globalization on the budgetary system and the consequences of it are analyzed. The features that indicate the impact of financial globalization on developing financial system of Ukraine are analyzed. The directions of improving the efficiency of the budget system, which will be key to the macroeconomic stability of the state, are proposed.

Ключові слова: фінансова глобалізація, бюджетна система, індекс глобалізації, інвестиційна активність, економічний добробут

Ключевые слова: финансовая глобализация, бюджетная система, индекс глобализации, инвестиционная активность, экономический благосостояние

Keywords: financial globalization, fiscal system, the index of globalization, investment activity, the economic well-being

ВСТУП

На сьогоднішній день важливим є питання розвитку бюджетної системи України під впливом фінансової глобалізації. Саме вплив фінансової глобалізації показує нам те, що існує система взаємопов'язаних проблем в сфері функціонування бюджетної системи. Слід зазначити, що головною проблемою у бюджетній системі є нездатність у повній мірі підтримувати макроекономічну та фінансову стабільність держави, проявляються різні підходи невизначеності при затвердженні низки (багатьох) економічних завдань у сфері дохідних і видаткових статей державного бюджету, відсутність чіткої взаємодії міжбюджетних відносин. Всі заходи у цьому напрямку продемонстрували свою неможливість запобігання кризи і не здатність швидко розробити і реалізувати адекватні кроки по її усуненню.

Бюджетна система потребує докорінного реформування для того, щоб відповідати потребам і вимогам сьогодення. Для цього, необхідно розробити комплекс державних заходів, що дозволить швидко досягти поставленої мети у бюджетній політиці, оптимізувати затрати і в той же час підвищити добробут в країні. Що у свою чергу є однією з головних умов створення сталого розвитку сучасної

економічної політики країни, що призведе до підвищення інноваційної та інвестиційної активності, підвищення економічного добробуту країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання впливу фінансової глобалізації на функціонування бюджетної системи досліджено у працях видатних зарубіжних вчених таких як: Акерлоф Д., Бланкарт Ш., Вагнер Ф., Герет П.П., Стігліц Дж. та інші. Аналізуючи праці зарубіжних вчених можна зазначити, що одним з основних уроків світової економічної кризи є розуміння необхідності проведення радикальних змін у механізмі регулювання економікою та в управлінні процесом глобалізації. Також було виявлено, що фінансова глобалізація випередила політичну глобалізацію, тобто світ став ще більш взаємозалежним і все, що відбувається в одній країні може мати великі наслідки в інших країнах. Насамперед вчені аналізують економіку країни, що розвиваються та країн з перехідною економікою.

Серед вітчизняних науковців найбільш ґрунтовні дослідження у сфері розвитку бюджетної системи в умовах фінансової глобалізації здійсненні такими провідними українськими вченими-економістами, як Боринець С.Я., Варналій З.С., Гальчинський А.С., Лютий І.О., В.І. Кравченко, Макушин А., Рож-

ко О.Д., Сапачук Ю.М., Опарін В.М., Чугунов І.Я, та інші.

Вітчизняні вчені визначають на сьогодні існування слідуєчої проблеми, яка полягає у чіткому регулюванні міжнародних валютно-фінансових відносин між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, до таких країн відноситься і Україна. Це стає особливо актуальним в умовах інтегрування української фінансової системи до Європейського ринку. Для швидкого інтегрування України потрібно здійснити у системі бюджетного регулювання ефективні заходи, які покращать рівень добробуту населення.

Сучасні тенденції показали, що повноваження наддержавних інститутів ослаблюють частину повноважень головних державних інститутів в унітарних країнах. Це полягає саме у добровільній передачі ними частини власних повноважень міжнародним інституціям [8]. На сьогоднішній день західні дослідники приділяють велику увагу досвіду зарубіжних країнах, таких як Мексика, Канада і Китай, вони виступають проти (обов'язкового) беззастережного підтримання захоплення ідей бюджетного федералізму і децентралізації. Науковці зазначають, що фіскальна незалежність є однією з головних складових політичної незалежності взагалі, отже вона є головним чинником децентралізації в унітарних держав [9].

Разом з тим потрібно зазначити, що у працях зарубіжних і вітчизняних вчених, завдяки яким було досягнуто значне просування в даному питанні, недостатньо приділяється уваги детальному вивченню впливу глобалізаційних процесів на бюджетну систему України.

Провідні процеси глобалізації найсуттєвіше можуть впливати на трансформацію державної активності в економічній сфері через бюджетну систему. Виклики нинішніх глобалізаційних процесів вимагають змін, а саме, створення адекватного інструменту бюджетної політики, що зможе ефективно змінювати макроекономічну політику відповідно до ситуації.

МЕТА РОБОТИ полягає в дослідженні особливостей розвитку бюджетної системи України під впливом фінансової глобалізації.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань та нормативно-правові акти.

Методичний апарат дослідження складають: метод історичного підходу, порівняння, аналогії, системний аналіз, кількісний та якісний аналіз, синтез, статистичний метод, економічний, та кореляційний аналіз.

РЕЗУЛЬТАТИ

Світова фінансова глобалізація є складним явищем, що постійно створює безліч наукових дискусій, але на сьогодні вона не існує простого і однозначного тлумачення. У найширшому розумінні, науковці зазначають, що фінансова глобалізація є ідеологією, політикою та практикою об'єднання

національних грошових систем шляхом їх заміщення «світовими грошима» [2]. Досліджуючи сучасний розвиток глобалізаційних процесів та аналіз наукових праць, слід зазначити, що більшість вчених схиляються до думки, що глобалізація є сталим процесом.

Відомий польський економіст Гжегож В. Колодко зазначає, що «...трансформація колись має закінчитися, але глобалізація у принципі триватиме завжди. Це процес, а не стан, якого можна досягти раз і назавжди»[8]

Фінансова глобалізація зумовила:

✓ по-перше, виникнення і функціонування глобального фінансового ринку;

✓ по-друге, реалізацію глобальних фінансових стратегій транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків;

✓ по-третє, вільне та ефективне переміщення капіталів між країнами і регіонами світу[6];

Надходження до національної економіки іноземного капіталу може спричинити неоднозначні наслідки, створюючи низку загроз національній економічній безпеці країни. Слід наголосити на тому, що іноземний капітал може призвести до посилення залежності економіки від іноземного капіталу. Погіршення світової економічної кон'юнктури може стати причиною згортання виробництва незалежно від економічного становища всередині країни.

Соціально-економічний стан країни зумовлений високою залежністю від світових коливань на грошового кредитних та торгових ринках і певною мірою незахищеністю фінансової системи від внутрішніх і зовнішніх загроз, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам країни у фінансовій та економічній сферах. Насамперед, посилення фінансової глобалізації у всьому світі характеризуються послабленням державного контролю у всіх процесах, що відбуваються у сучасному секторі економіки. Наслідком цих процесів є занепад менш прибуткових галузей економіки, що посилює структурні диспропорції і конфлікт інтересів у національній економіці між підприємствами, регіонами та національної економіки та відтік капіталу із країни.

Отже, на сьогодні фінансову глобалізацію слід розуміти як вільний та ефективний рух капіталів між країнами, існування міжнародного глобального ринку і функціонування системи міждержавного регулювання міжнародних фінансів. Всі політичні рішення, що приймаються в середині глобалізаційних процесах виходять саме з національних пріоритетів окремих країн. На сьогоднішній день, Україна ще не може претендувати на роль країни, що приймає такі рішення, але вона має бути захищеною від небажаних наслідків зовнішніх рішень.

Саме державна фінансова політика повинна враховувати в першу чергу національні інтереси, дотримуватись макроекономічної стабільності та ефективної фінансової системи. Існують ряд особливостей впливу факторів фінансової глобалізації на розвиток фінансових систем Східної Європи, в тому числі і України:

- Низький рівень розвитку фінансової системи;

- Високий попит на фінансові ресурси ;
- Висока прибутковість в умовах низької конкуренції;

Інтегрування ринку грошей і капітала в єдине ціле країн центральної Європи та одночасно проведення лібералізаційних заходів допомогло сформувати єдиний (глобальний) фінансовий капітал. Аналізуючи досвід цих країн можна побачити, що в наслідок розвитку фінансової глобалізації було проведено вдало ринкову трансформацію і вступ до Європейського Союзу. Це стало одним з головних факторів, які стимулювали розвиток фінансових систем. Водночас, Україна не змогла скористатися цим явищем у зв'язку з недосконалістю нормативно-правової бази, масштабним тіншовим сектором, корупцією в усіх органах влади, великим податковим тягарем на суб'єкти господарювання та зниженням інвестиційного клімату. На сьогоднішній день Україна займає одне з провідних місць в Європі по рейтингу податкового навантаження і корупційності в країні. Вище вказані чинники вплинули на зниження інвестиційного клімату до рівня С. Всі ці фактори загальмували проведення ринкової трансформації в Україні в умовах фінансової глобалізації.

У світовій практиці існує «індекс глобалізації», який був розроблений в Швейцарському економічному університеті в 2002 році. Цей індекс позиціонує себе як показник, який дозволяє оцінити масштаб глобалізації певної країни у світі та порівняти різні країни по його компонентам.

Всі країни, досліджувані в рамках Індeksu, оцінюються за 24 чинниками, об'єднаними у три основні групи глобальної інтеграції.

Економічна глобалізація - обсяг міжнародної торгівлі, рівень міжнародної ділової активності, торговельні потоки, міжнародні інвестиції, тарифна політика, обмеження і податки на міжнародну торгівлю, і так далі.

Соціальна глобалізація - рівень культурної інтеграції, відсоток іноземного населення, міжнародний туризм, міжнародні особисті контакти, обсяг телефонного графіку, поштових відправлень, транскордонних грошових переказів, інформаційні потоки, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури, і так далі.

Політична глобалізація - членство держав у міжнародних організаціях, участь у міжнародних місіях (включаючи місії ООН), ратифікація міжнародних багатосторонніх договорів, кількість посольств та інших іноземних представництв в країні, і так далі[6].

За останні роки рейтинг найглобалізованіших країн світу дещо зазнав змін. Відповідно до даних на 2014 рік найбільш глобалізованих країн у світі наведено у (таб. 1).

На сьогоднішній день, за рейтингом КОФ, Україна займає 44 місце серед 191 держав світу і займає останню сходинку з усіх країни Центральної та Східної Європи.

Таблиця 1

Індекс глобалізації для окремих країн за системою КОФ станом на 01.01.2015

[складено автором на основі даних[7]]

№	Назва країни	Рейтинг за системою КОФ	у відсотках (%)
1	Ірландія	1	92,17
2	Бельгія	2	91,61
3	Голландія	3	91,33
4	Сінгапур	4	88,63
5	Україна	44	69,00

Це пояснюється падінням ВВП, військовими діями на сході, анексією Криму, затриманням реформ у ключових секторах економіки, зниженням золотовалютних резервів, високою інфляцією, різким зниженням інвестиційного клімату, політичною нестабільністю та корупцією в країні.

Також, серед країн нашого регіону варто відзначити Словенію, яка займає 19 місце у топ 20-і.

За таких обставин необхідні нововведення щодо використання політичних підходів та бюджетних технологій, які б мали можливість більш ефективно реалізовувати цілі бюджетної політики. Впровадження новітніх процесів у бюджетну систему зазвичай призводить до тісного співробітництва держави і приватного сектору. В свою чергу нові підходи і інструменти можуть дати можливість покращувати прогнозування бюджету та зменшувати ймовірність виникнення кризи. Кожний учасник

бюджетного процесу повинен дотримуватися усіх домовленостей і підвищувати ефективність використання приватних фінансів.

Дана ситуація вимагає підтримки міжнародної спільноти за межами державних кордонів, а це означає, що міжнародні організації будуть приймати участь у розрахунках і надавати свої пропозиції щодо удосконалення реалізації національної бюджетної політики. При розробці державної бюджетної політики у рамках бюджетної системи в багатьох країнах світу, все ще іде процес пристосування до більшої відкритості державних кордонів та взаємозалежності країн. Кожній країні потрібно пройти чіткий шлях співробітництва на світовому рівні, що у свою чергу допоможе підвищити конкурентоспроможність внутрішніх ринків та вдало реалізовувати бюджетну політику.

Основні зміни в бюджетній системі під впливом фінансової глобалізації характеризуються наступними ознаками:

- Всі фінансові дії, що відбуваються за межами країни, здійснюють неминучий фінансовий вплив на економіку;
- Відбувається ускладнення проведення державного фінансового контролю за бюджетними коштами;
- Немає чіткого документа, який передбачав як здійснюється взаємодія бюджетної системи держави з міжнародними фінансовими організаціями ТНК, та іншими фінансовими установами;
- Відбувається децентралізація повноважень бюджетної системи;
- Активне використання важелів впливу бюджетної системи на захист національних економічних інтересів на світових ринках.

Для збереження макроекономічної стійкості в умовах глобалізації потрібно нарощувати державні інвестиції швидше чим державні заощадження, необхідно враховувати досвід інших країн, який полягає в наступному:

- збільшення державних інвестицій у бюджетній системі має обмежуватися сумами, які мають узгоджуватися з поміркованою величиною боргу або зниженням його відношення до ВВП у середньостроковій перспективі у рамках набору сценаріїв стрес-тестування.
- збільшення державних інвестицій має бути зосереджено, перш за все, на високопріоритетних і високорентабельних проектах у їх секторах економіки, де чітко визначені вузькі міста.
- при збільшенні державних інвестицій або зміни пріоритетів витрат необхідно враховувати взаємодоповнюваність витрат на інфраструктуру і витрат, не пов'язаних з інфраструктурою.
- аналіз витрат і вигод показує, що інвестиції у відродження і відновлення у робочому стані існуючих об'єктів інфраструктури за звичай приносять більш високий прибуток чим вкладення у нові проекти.[4]

Сучасні глобальні зміни і перехід до фінансової економіки вимагають наукового обґрунтування ефективного механізму формування бюджетних коштів та функціонування бюджетної системи, принципи якого базуються на традиційних взаємозв'язках політичних інститутів, організованих через уряд та систему місцевого самоврядування. Наближення України до Європейського Союзу може відбутися лише за умови, що в державі сильно ієрархічно упорядковані структури будуть замінені на структури децентралізовані, прозорі і динамічні, діяльність яких буде ґрунтуватися на верховенстві закону, громадянських прав і свобод.

Важливими на сьогодні є аспекти пов'язані з взаємодією центрального та місцевого бюджету. Світова тенденція децентралізації є той факт, що рівень фінансової автономії органів місцевого самоврядування тісно пов'язаний із формою їх правоспроможності. Децентралізації владних повноважень і відповідна децентралізація фінансових ресурсів призвели до реформування нормативно-

правового забезпечення в Україні в бік перерозподілу владних повноважень відповідно до принципів Європейської Хартії місцевого самоврядування. В результаті в нашій країні сформовано такий тип місцевого самоврядування, коли державні органи на місцевому рівні є самостійними у виконанні своїх функцій, але одночасно виконують делеговані повноваження центральних органів влади.

У черговому посланні Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України, зазначається, що серед ключових завдань забезпечення економічної стабільності держави має бути — “ суттєве посилення фінансової безпеки України, першочергове зміцнення фінансового потенціалу реального сектора економіки, забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, надійної внутрішньої та зовнішньої захищеності національної валюти, максимальне поліпшення інвестиційного клімату”[1].

Цього року керівництво України особливу увагу приділяє реформуванню місцевої ради і децентралізації влади. Основною засадою процесу реформування є збереження дохідної частини місцевого бюджету на своїх рахунках. Без бюджетної самостійності місцевих бюджетів з її складовими і з урахуванням податкового потенціалу кожного регіону неможлива побудова й розвиток ефективної та дійової бюджетної системи України в умовах глобалізації. Ця реформа дасть можливість в свою чергу розвивати місцеву економіку і бути більш незалежними від зовнішніх факторів. Вже восени цього року рішення Конституційного Суду України, щодо таких змін до нормативно-правових актів, вступить в дію.

Одним з найбільших недоліків бюджетної системи є непрозорість бюджетного процесу для населення. І данне питання останнім часом лише посилилось. В останні роки відбувається управління бюджетним процесом у ручному режимі. Головною проблемою є невчасність прийняття бюджету, зростання дефіциту державного бюджету, збільшення боргового навантаження, ріст соціальних витрат значно переважає ріст капітальних витрат, дисбаланс у міжбюджетних відносинах. А, це в свою чергу затримує розвиток держави і практично створює реальну загрозу економічній безпеці України.

На переконання дослідників сучасних процесів фінансової глобалізації численні внутрішні суперечності, які переживають країни світу, пов'язані насамперед із відсутністю історичної складової та загально визначеної моделі нової глобальної фінансової економіки, невизначеністю її принципів відмінностей від попередніх станів розвитку, браком чіткої моделі, за якою оцінюються тенденції розвитку, тощо [10].

Питання стоїть про осмислення нової архітектури фінансової системи у світовому і національному вимірі, координації дії окремих інститутів для спрямування фінансових потоків на розвиток економіки та фінансову стабілізацію в міжнародному аспекті [9]. У значній мірі досягнення стабілізації залежить від ефективного використання

бюджетних коштів і досконалості архітектури бюджетної системи кожної країни.

ВИСНОВКИ

Можна зробити висновок, що основним фактором світового розвитку в останні роки є фінансова глобалізація. Вона спонукає національні ринки розвинутих країн об'єднуватися. Структура економіки України залишається однією із відсталих у Європі та визначається великим рівнем корупції, низьким технологічним рівнем та зниженням інвестиційного клімату. Основні бюджетні видатки не сприяють поліпшенню конкурентоспроможності національної економіки у світі. Усе це характеризує проведення неефективної бюджетної політики.

Зазначені проблеми мають тісний зв'язок між собою і, на нашу думку, є частиною більш загального питання – відсутності довгострокової стратегії розвитку України. В умовах невизначеності цілей розвитку країни, державний бюджет використовують для вирішення поточних завдань. Однією з головних причин дефіциту державного бюджету є щорічне збільшення питомої ваги соціальних витрат у видатковій частині бюджету, в той час, коли зменшується надходження у дохідну частину державного бюджету. В останні роки уряд використовує зовнішні запозичення для покриття дефіциту бюджету, що призводить державу до втрати економічної незалежності.

Наближення України до Євросоюзу можливе за таких умов, що в державі з централізацією усіх структур будуть зміннені на децентралізовані, ефективні, прозорі структури. Адже, однією із умов, характеристик демократичної правової держави є прозорість у бюджетній системі. Провідні країни світу імплементують у свою систему деякі правові положення Міжнародного Валютного фонду для забезпечення прозорості у бюджетній системі. Впровадження цих норм в інституційне правове поле України допоможе бюджетному інституту відповідати міжнародним стандартам.

Уряд повинен негайно провести реформу децентралізації влади, що забезпечить певну передачу повноважень органам місцевого самоврядування. Децентралізація влади дасть можливість місцевій громаді самостійно розпоряджатися своїми коштами.

Отже, можна підсумувати, що на сьогодні необхідно провести реформування інституційних засад бюджетної системи України. Внести деякі зміни у нормативно правові документи з урахуванням усіх факторів сьогодення. Саме розвиток бюджетної системи України є запорукою стійкої і ефективної

бюджетної політики, що належить до основних складових фінансової безпеки.

Список використаних джерел

1. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К.: НІСД, 2014. – 148 с.

2. Герет Пол. Сумніви в глобалізації. Міжнародна економіка і можливості керування / П.П. Герет, Г. Томпсон: Пер. з англ. А. Войтович, О. Орленко. – К.: К.І.С. 2002. – 306 с.

3. Лютий І.О., Кравченко К.В. Глобальна економічна криза: загрози та ризики в функціонуванні системи державних фінансів України // Економіка та держава. 2014. – № 7. – С. 24–27.

4. Сапачук Ю.М. Політика фінансової безпеки на макrorівні / Ю.Сапачук // Ефективна економіка. – 2010 р. – №9 – <http://www.economy.nayka.com.ua/>

5. Стиглиц Д. Доклад о реформе между народной валютно-финансовой системы: уроки глобального кризиса. Доклад Комиссии финансовых экспертов ООН. - М.: Междунар. отношения . 2010. - 328 с.

6. Макушкин А. Финансовая глобализация // Свободная мысль-XXI. — 1999. — № 10 (1488).

7. Хоминич И.П. Финансовая глобализация // Банковские услуги. – 2002. – № 8. – С. 2–13.

8. EBRD Financing of Private Parties to Concessions. Document of the EBRD [Електронний ресурс] Режим доступу:

<http://www.ebrd.com/oppor/procure/guide/concess.pdf>

9. Tanzi V. Globalization and the Future of Social Protection /V. Tanzi. – Washington, D. C.: International Monetary Fv (Stiglitz J. Redefining the Role of the States: What Should it do? How Should it do it? And How Should These Decisions Be Made: Paper presented on the Tenth Anniversary of the MITI Research Institute March 17, 1998. Tokyo, P. 8. [WWW resource]: Available at: www.meti.go.jp/topic/mitilab/downloadfiles/m2012-1j.pdf, 2000. – 28 p.

10. Tomfort, A. The Role of the European Union for the Financial Integration of Eastern Europe/ A.Tomfort //Berlin School of Economics Working Papers. - 2006. – 26. - 21p.

11. Weingast B.R. Second Generation Fiscal Federalism: Implications for Decentralized Democratic Governance and Economic Development / B.R. Weingast. – 2006, available at SSRN. – p. 54 (68p.): [WWW resource]: Available at: http://policydialogue.org/files/events/Weingast_Second_Generation_Fiscal_federalism.pdf.